

Spis treści

WPROWADZENIE	7
1. JOSÉ LUIS BAZÁN A Refugee Crisis in Europe? Questioning perceptions in the current migration debate	15
2. MONIKA ŚLĘZAK Współczesne migracje i uchodźstwo a bezpieczeństwo społeczne	45
3. ANNA DRABAREK Kultura – bezpieczeństwo – patriotyzm	61
4. WOJCIECH NECEL Kultura przyjęcia wobec imigrantów według instrukcji <i>Erga migrantes caritas Christi</i>	83
5. JAN GROSFELD Lęk przed islamem	99
6. JANUSZ BALICKI Radykalizacja muzułmanów w Europie – przypadek Wielkiej Brytanii	115
7. FRANCISZEK MRÓZ Młodzież szkolna i akademicka w Polsce wobec problemu uchodźców	135
8. SŁAWOMIR ŁODZIŃSKI Migracyjna „panika moralna”? Polska opinia publiczna wobec udzielania pomocy uchodźcom w okresie maj-grudzień 2015	155
9. BERNADETTE JONDA Muzułmańscy imigranci i uchodźcy „papierkiem lakmusowym” dla niemieckiego społeczeństwa?	175
10. KLAUS ZIEMER Polityka imigracyjna w Niemczech. Aktualne wyzwania	207
11. KRYSZYNA GOMÓŁKA Imigranci z Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji w Polsce w warunkach członkostwa w UE	237
12. ANDRZEJ GĄSOWSKI Migracje ludności regionu Afryki Subsaharyjskiej	259
13. ALDONA MARIA PIWKO Konflikt religijno-plemienny w Jemenie egzemplifikacją kryzysu humanitarnego w Europie	271
14. ALDONA MARIA PIWKO Współczesny kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne. Podsumowanie konferencji z 15 grudnia 2015 r.	303

List of contents

INTRODUCTION	7
1. JOSÉ LUIS BAZÁN A Refugee Crisis in Europe? Questioning perceptions in the current migration debate	15
2. MONIKA ŚLĘZAK Contemporary migration and refugee v. social security	45
3. ANNA DRABAREK Culture – security – patriotism	61
4. WOJCIECH NECEL Immigrants in Poland – the culture of reception	83
5. JAN GROSFELD Fear of Islam	99
6. JANUSZ BALICKI The radicalization of Muslims in Europe – the case of the UK	115
7. FRANCISZEK MRÓZ, KAMILA ZIÓŁKOWSKA-WEISS School youth and University Students in Poland facing the problem of refugees	135
8. SŁAWOMIR ŁODZIŃSKI The migration “moral panic”? The public opinion in Poland on the readiness to accept refugees (May-December 2015)	155
9. BERNADETTE JONDA Muslim immigrants and refugees as a “litmus test” for German society?-	175
10. KLAUS ZIEMER Immigration policy in Germany. Present challenges	207
11. KRYSZYNA GOMÓŁKA The situation of Immigrants from Armenia, Azerbaijan and Georgia in Poland in the light of EU membership	237
12. ANDRZEJ GAŚOWSKI Migration of people in the region of Sub-Saharan Africa	259
13. ALDONA PIWKO Religious-tribal conflicts in Yemen exemplifying the reasons of migration Crisis in Europe	271
14. ALDONA PIWKO The contemporary crisis of migration in Europe. Socio-Cultural Challenges. The report of the Conference (UKSW 12/15/2015)	303

Wprowadzenie

Istnieje wiele przyczyn wystąpienia kryzysu migracyjnego w Europie w latach 2015-2016. Jedną z najważniejszych jest niewątpliwie wojna w Syrii. Pośrednią przyczyną niepokojów społecznych, które legły u podstaw tej wojny, była klęska suszy w latach 2007-2010, będąca powodem emigracji 1,5 mln ludzi z obszarów wiejskich do miast, gdzie doświadczali ubóstwa i społecznego wykluczenia. Bezpośrednią przyczyną konfliktu, który rozpoczął się w 2011 r. od pokojowych protestów przeciwko reżimowi prezydenta Baszara al-Assada, było zatrzymanie i brutalne torturowanie piętnastu chłopców za umieszczanie na murach budynków w mieście Daraa graffiti wspierających Arabską Wiosnę, w wyniku czego jeden z nich, 13-letni Hamza al-Khateeb, stracił życie. Syryjski rząd odpowiedział krwawym stłumieniem demonstracji, zabijając setki jej uczestników oraz aresztując wielu innych. W reakcji na te wydarzenia opozycja ogłosiła w lipcu 2011 r. powstanie Wolnej Armii Syryjskiej, mającej na celu obalenie rządu, był to praktycznie początek wojny domowej w Syrii.

To zatem, co zainicjowało wystąpienia przeciwko prezydentowi Assadowi, to ograniczenia wolności, bieda oraz publiczny gniew, który wybuchł po brutalnym stłumieniu protestów, ale także sukcesy opozycji w Tunezji i Egipcie w trakcie Arabskiej Wiosny. Do walki z prezydentem Assadem włączyły się także ugrupowania islamistyczne. Członkowie tych ugrupowań pamiętali, że jego ojciec w 1982 r. zaatakował Bractwo Muzułmańskie w Hama, czwartym co do wielkości mieście Syrii, zrównując większą jego część z ziemią oraz zabijając od 10 do 40 tys. mieszkańców.

W trakcie konfliktu syryjskiego ujawniły się w społeczeństwie różnego rodzaju podziały. Choć większość Syryjczyków stanowią sunnici, to jednak syryjski establishment od lat pozostaje zdominowany przez członków sekty alawitów, pozostałości radykalnego odłamu szyickiego, do której należy prezydent Assad. Iran, w którym większość stanowią szyici, wspiera Assada, podobnie libański Hezbollah. Z kolei Turcja, Katar, Arabia Saudyjska pomagają rebeliantom.

W wojnie w Syrii zewnętrzne siły odgrywają dość dużą rolę. Międzynarodowa koalicja pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych bombarduje cele tzw. Państwa Islamskiego, proklamowanego w 2014 r. Wykorzystując wojnę domową w Syrii, zajęło ono jej dosyć duży obszar. We wrześniu 2015 r. Federacja Rosyjska włączyła się do wojny po stronie reżimu Assada. Pod pretekstem walki z ISIS

bombarduje stanowiska opozycji przeciwko rządowi. W połowie 2016 r. rząd Assada kontrolował stolicę kraju, część Syrii południowej, część Aleppo poza tym obszar blisko granicy syryjsko-libańskiej oraz wybrzeże północno-zachodnie. Resztę kraju zajmowały siły rebeliantów, oddziały kurdyjskie oraz bojówki ISIS. Rząd turecki pod pretekstem walki z ISIS dąży do rozprawienia się z Kurdami, obawiając się wzrostu ich siły. Zaangażowanie Rosji w konflikt uniemożliwia jego zakończenie, przynajmniej po myśli Zachodu.

Wojna ta nabrała charakteru międzynarodowego. Trwający od pięciu lat konflikt w Syrii jest przyczyną zakrojonej na wielką skalę tragedii ludności cywilnej. W sierpniu 2016 r. obiegło świat zdjęcie zakrwawionego i pokrytego pyłem pięcioletniego chłopca o imieniu Omran, wydobytego z gruzów zawałonego domu po ataku lotniczym na miasto Aleppo. Takich zdjęć mogliby dziennikarze, ryzykując własne życie, zrobić każdego dnia tysiące. W Syrii od początku konfliktu zginęło ponad 250 tys. osób, a prawie 11 milionów – czyli prawie połowa z 23 mln przedwojennej ludności kraju – musiało opuścić miejsce zamieszkania. Część z nich znajduje się w tymczasowych obozach (także w obozach budowanych na pustyni), w różnych krajach (Liban, Turcja czy Jordan). Kraje te muszą sobie radzić z rosnącą liczbą uchodźców z Syrii i właśnie stamtąd dociera część uchodźców do Europy. Ludność Syrii przeżywa głęboką traumę wywołaną przez wojnę, której nie widać końca. Jedno jest pewne, jak to ujmuje telewizja Aljazeera, odbudowa Syrii po takim doświadczeniu będzie trwała bardzo długo i będzie niezwykle trudnym procesem¹.

Kryzys migracyjny w Europie związany z wojną domową w Syrii i powstaniem organizacji terrorystycznej pod nazwą Państwo Islamskie spowodował największą po II wojnie światowej migrację ludności do Europy i znacznie wzmocnił istniejące już wcześniej negatywne nastawienia społeczeństw do imigrantów i uchodźców, a zwłaszcza muzułmanów.

Celem niniejszej publikacji jest politologiczno-socjologiczna i etyczna refleksja nad wyzwaniem, przed którym stanął nasz kontynent. Inspiracją do jej powstania była konferencja zorganizowana na UKSW pod koniec 2015 r., która zgromadziła specjalistów zajmujących się zagadnieniami migracji. Autorzy prezentują zróżnicowane podejścia do zagadnień związanych z kryzysem migracyjnym w Europie oraz problematyką uchodźczą. Różnorodność ta daje możliwość szerszego spojrzenia na aktualną sytuację „współczesnej wędrowności ludów” i naświetlenia jej z różnych stron.

.....

¹ Sytuację w Syrii przedstawiono w oparciu o relację Telewizji Aljazeera, *Syria's Civil War Explained. The Syrian civil war is the deadliest conflict the 21st century has witnessed thus far*, <http://www.vaadionline.com/syrias-civil-war-explained-the-syrian-civil-war-is-the-deadliest-conflict-the-21st-century-has-witnessed-thus-far/> (dostęp: 20 grudnia 2016).

Artykuł (1) José Bazána *A Refugee Crisis in Europe? Questioning perceptions in the current migration debate (Czy kryzys uchodźczy w Europie? Kwestionowanie stanowisk w bieżącej debacie migracyjnej)*, podejmując próbę kwestionowania bezkrytycznego zdaniem Autora spojrzenia na napływ imigrantów i uchodźców, wprowadza do dyskusji. Powinno się według José Bazána zwrócić uwagę na nadreprezentatywność młodych mężczyzn wśród imigrantów. Według niego nie należy się zastanawiać tylko nad wielkością migracji, ale także wziąć pod uwagę takie czynniki jak bezpieczeństwo i zarządzanie granicami. Jego zdaniem zdrowy rozsądek skłania do ostrożności w podejmowaniu decyzji w kontekście rzeczywistych możliwości każdego pojedynczego państwa i długoterminowych zobowiązań, które się podejmuje wobec ludzi w potrzebie. Polityka utopijna może szkodzić pokojowi i harmonii społecznej.

Autor podkreśla, że ze względu na dobro wspólne każdemu społeczeństwu przysługuje prawo do ochrony własnego etosu i tradycji. Dlatego przybysze powinni być zachęceni w ramach procesu integracji do poszanowania wartości społeczeństwa przyjmującego. Szczególne znaczenie w tym względzie ma proces edukacji dzieci imigrantów, który pozwala im na zapoznanie się z podstawowymi normami i zasadami społeczeństw docelowych. Nie będzie harmonijnej relacji między imigrantami i społeczeństwem przyjmującym bez określenia wyraźnych obowiązków stawianych przybyszom. Integracja jest procesem dwukierunkowym, który nakłada również zobowiązania na nowo przybyłych. Muszą być one jasno określone, w tym także skutki ich niewypełniania. Konieczne jest również – jego zdaniem – aby społeczność międzynarodowa, a zwłaszcza kraje w regionie mające powinowactwo kulturowe z ofiarami wojny i przemocy w Syrii i Iraku, były bardziej zaangażowane w zaspokajanie potrzeb uchodźców z tych krajów

W artykule (2) *Współczesny kryzys migracyjny – „crash test” Unii Europejskiej* Monika Ślęzak analizuje postawy krajów Europy Zachodniej wobec uchodźców z Afryki północnej oraz podejmuje próbę jej oceny. Według niej precyzyjne określenie liczby muzułmanów żyjących w Europie Zachodniej jest niemożliwe, a to znacząco utrudnia prowadzenie badań. Istotnymi elementami, które zwiększyły napływ do Europy imigrantów, zwłaszcza nielegalnych, był światowy kryzys gospodarczy oraz Arabska Wiosna. Wydarzenia te zdaniem Autorki przyczyniły się do zaostrzonej polityki imigracyjnej UE oraz antymuzułmańskich wystąpień skrajnych, prawicowych partii politycznych.

Artykuł (3) *Kultura – bezpieczeństwo – patriotyzm* autorstwa Anny Drabarek zawiera analizy wieloaspektowego ujęcia kultury, które biorą pod uwagę kontekst aksjologiczny, przyczyniając się do rozwoju tożsamości podmiotowej. Autorka zwraca uwagę na fakt, że w dobie globalizacji jesteśmy świadkami procesu hybrydyzacji kulturowej i eklektyzmu. Proces ten wprawdzie nie dokonuje destrukcji starej kultury, przyczynia się jednak do jej deformacji, która może negatywnie

oddziaływać na poczucie własnej tożsamości kulturowej, a w konsekwencji także na zachowanie bezpieczeństwa kulturowego. Artykuł zawiera ponadto analizę obiektywnych i subiektywnych koncepcji bezpieczeństwa, a także przedstawia problem patriotyzmu i jego relacji do moralności i kultury narodowej.

Artykuł (4) *Kultura przyjęcia wobec imigrantów według instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”* Wojciecha Necla poświęcony jest nauczaniu Kościoła, które dotyczy biblijnej postawy chrześcijan wobec migrantów i jej kontynuacji przez papieża Franciszka. Autor odnosi się także do wyzwań stojących obecnie przed Kościołem w Polsce. Jego zdaniem Kościół, podejmując do tej pory niewątpliwie ważne zagadnienia polskiej emigracji na Wyspach Brytyjskich, Francji czy repatriacji Polaków żyjących na Wschodzie, musi obecnie zwiększyć zainteresowanie kwestiami, które niemal codziennie relacjonują środki masowego przekazu informujące o dramatycznych czy wręcz tragicznych doświadczeniach imigrantów starających się dotrzeć do Europy. Ważne będą przypomnienia ze strony Kościoła o obowiązku solidarności poszczególnych krajów w ponoszeniu ciężarów z tym związanych. Powyższe zagadnienia zmuszają do wypracowania przez państwo odpowiedniej polityki migracyjnej, w której powinny zostać wzięte pod uwagę także etyczne postulaty Kościoła.

Jan Grosfeld w artykule (5) zatytułowanym *Lęk przed islamem* zastanawia się nad znaczeniem współczesnego kryzysu migracyjnego w Europie. Swoją refleksję ukierunkowuje na Kościół rzymskokatolicki i inne wspólnoty chrześcijańskie. Autor wskazuje na teraźniejszość rzucającą wyzwanie w postaci napływu przybyszów muzułmańskich do Europy. Stawia pytanie, co Bóg chce w ten sposób przekazać współczesnemu człowiekowi na naszym kontynencie. Niewątpliwie zdaniem Autora wydarzenia, których jesteśmy świadkami, zmuszają do podjęcia niełatwych decyzji co do z jednej strony świadczenia pomocy bliźniemu oraz wykazania się gościnnością, z drugiej zaś – dbania o utrzymanie tożsamości kulturowej Europy. Dokonanie wyboru jest utrudnione, ponieważ europejskie chrześcijaństwo jest słabe, ale jednocześnie wzrastająca liczba muzułmanów i związane z tym zagrożenia tożsamości kulturowej mogą paradoksalnie przyczynić się do wzmocnienia chrześcijańskich korzeni Europy.

Artykuł (6) *Radykalizacja muzułmanów w Europie – przypadek Wielkiej Brytanii* Janusza Balickiego próbuje opisać przyczyny tego zjawiska oraz zwraca uwagę na fakt, że społeczność europejska jest coraz bardziej zaniepokojona radykalizacją młodych muzułmanów. Autor wykazuje jednak, że zdecydowana większość imigrantów z krajów muzułmańskich chce w Europie prowadzić spokojne życie. Stąd wniosek, że trzeba prowadzić z nimi dialog. Zdaniem autora należy odwoływać się do ich religijności, uświadamiać im to, co jest duchem Soboru Watykańskiego II: człowiekiem naprawdę religijnym jest ten, który traktuje także członków innych religii jako braci i siostry, dzieci tego samego Ojca (DRN 5).

Obserwując wydarzenia z ostatnich lat, a zwłaszcza powstanie i rozwój organizacji terrorystycznej ISIS i jej atrakcyjność dla części młodzieży muzułmańskiej, należy jego zdaniem założyć, że dialog z umiarkowanym islamem w Europie i poza jej granicami jest zobowiązaniem religijnym i moralnym.

Franciszek Mróz i Kamila Ziółkowska-Weiss w artykule (7) *Młodzież polska wobec problemu uchodźców* przedstawiają wyniki badań postaw Polaków wobec uchodźców i przybyszów z Bliskiego Wschodu, Afryki oraz Ukrainy. Celem przeprowadzonego badania było poznanie stanowiska młodzieży polskiej na temat problemu migrantów. Autorzy próbują rozszerzyć zakres badania przeprowadzonego przez Centrum Badań Opinii Społecznej oraz Domu Badawczego Maison, szczególnie w odniesieniu do wybranych prób populacji, którą stanowili uczniowie szkół i młodzież akademicka. W badaniu pytano respondentów m.in. o opinię nt. przydzielenia Polsce określonej liczby imigrantów, akceptację rodziny uchodźców we własnych mieszkaniach, zatrudnienia imigrantów w swoich firmach czy sąsiedztwo cudzoziemców. Wyniki badań stanowią ciekawy materiał do refleksji dla szkół, uczelni i instytucji kościelnych.

Fala niekontrolowanych migracji, która napłynęła do krajów Unii Europejskiej w 2015 r., jest najczęściej określana mianem „kryzysu migracyjnego”, rzadziej zaś terminem „kryzysu uchodźczego”, stwierdza Sławomir Łodziński w artykule (8) *Migracyjna „panika moralna”? Polska opinia publiczna wobec udzielania pomocy uchodźcom w okresie maj-grudzień 2015*. Sytuacja ta powstała wskutek masowego napływu do Europy imigrantów z Syrii oraz krajów sąsiadujących, a także z Afganistanu, Erytrei i Bałkanów. Migracje te spowodowały największy od zakończenia II wojny światowej problem związany z przyjęciem oraz integracją cudzoziemców w Europie. Zainicjowało to ożywioną debatę w Polsce dotyczącą udzielania pomocy uchodźcom, w której najbardziej wyraźny głos dotyczy pomocy syryjskim chrześcijanom. Jednak wraz ze zwiększającą się liczbą uchodźców debata przybrała bardziej radykalny wydźwięk, który jeszcze mocniej jest akcentowany po listopadowych zamachach w Paryżu. Artykuł prezentuje zmiany nastrojów społecznych w Polsce wobec imigrantów i uchodźców pod wpływem akcji terrorystycznych organizacji ISIS w krajach europejskich.

Bernadette Jonda w artykule (9) *Muzułmańscy imigranci i uchodźcy „papierkiem lakmusowym” dla niemieckiego społeczeństwa?* analizuje problemy, wobec których stanęli Niemcy, a które znacznie wykraczają poza kwestie migracji oraz integracji. Autorka kieruje uwagę czytelnika na wielkie wyzwania wobec kryzysu migracyjnego, którym musi sprostać państwo niemieckie, ponieważ tylko w 2015 r. przyjęło ono ponad milion uchodźców, z których znaczącą większość stanowili muzułmanie. W artykule omówione są różne aspekty polityki migracyjnej, a także konsekwencje wydarzeń mających miejsce w Sylwestra 2015 r. w Kolonii, które stały się symbolicznym punktem zwrotnym w niemieckiej polityce migracyjnej.

Z kolei Klaus Ziemer w artykule (10) *Polityka imigracyjna w Niemczech. Aktualne wyzwania* podkreśla, że Niemcy mają bogate doświadczenie obecności imigrantów. Proces ten został zapoczątkowany już w 1945 r., kiedy to w kraju osiedlali się mieszkańcy środkowej, wschodniej i południowej Europy. Od tego czasu Niemcy przeżyli kilka fal imigrantów, dlatego też politycy musieli zainicjować proces integracji cudzoziemców ze społeczeństwem miejscowym. Fala imigracyjna z 2015 r. została przyjęta przez społeczeństwo niemieckie, które wyraziło gotowość do pomocy ludziom pozostającym w potrzebie. Jednak władze niemieckie nie były przygotowane do przewyciężenia problemów logistycznych związanych z rejestracją i rozlokowywaniem tysięcy uchodźców przybywających do kraju każdego dnia. Pojawiły się także krytyczne głosy obywateli niezadowolonych ze zbyt dużej liczby muzułmańskich imigrantów. Mimo różnicy zdań wśród niemieckich polityków nt. napływu cudzoziemców, ponad połowa społeczeństwa jest gotowa przyjąć kolejnych uchodźców.

Krystyna Gomółka, autorka artykułu (11) *Imigranci z Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji w Polsce w latach 2004-2014*, stwierdza, że obywatele wymienionych wyżej krajów przyjeżdżali do Polski na podstawie odpowiednich umów międzynarodowych, a także umów dwustronnych zawartych pomiędzy Polską i poszczególnymi państwami. Imigranci z tych krajów stanowili jedynie niewielki odsetek obywateli byłego Związku Radzieckiego przybywających do Polski. Ich status prawny był zróżnicowany. Można wśród nich spotkać osoby, które otrzymały pozwolenie na pobyt stały lub czasowy, wraz z pozwoleniem na pracę, ubiegających się o status uchodźcy w Polsce, a także osoby, którym przyznano ten status, lub ochronę uzupełniającą czy zgodę na pobyt tolerowany. Największą grupę przybywających do Polski stanowili Ormianie. Natomiast Gruzini oraz obywatele Armenii najczęściej wnioskowali o azyl. Z powyższej grupy jedynie Azerowie wykazywali najmniejsze zainteresowanie pozostaniem w Polsce.

Andrzej Gąsowski w artykule (12) *Migracje ludności regionu Afryki Subsaharyjskiej* zwraca uwagę na aktualne problemy Czarnego Łądu, które w krótkim czasie mogą stać się poważnymi wyzwaniami dla Europy. Eksplozja demograficzna w Afryce Subsaharyjskiej w najbliższych dziesięcioleciach może spowodować trudności w zakresie żywienia, ponieważ już obecnie ta część Afryki jest importerm netto żywności. Równie pesymistyczne prognozy dotyczą możliwości stworzenia nowych miejsc pracy – do 2035 r. konieczne jest corocznie przygotowanie 18 mln nowych stanowisk w formalnym sektorze pozarolniczym. Wprawdzie szacuje się, że do 2020 r. wystąpi w skali globalnej brak od 38 do 40 mln pracowników z wyższym oraz 45 mln ze średnim wykształceniem, jednakże większość młodych ludzi regionu Afryki Subsaharyjskiej nie ma odpowiedniego przygotowania edukacyjnego. Nawet najbardziej uprzemysłowiona na kontynencie gospodarka Południowej Afryki nie radzi sobie z ponad 25-procentowym bezrobociem. Niepowodzenie w stworzeniu

wystarczającej liczby miejsc pracy doprowadzić może do poważnych dylematów o charakterze gospodarczym i społecznym. Jest bardzo prawdopodobne, że następną falą migracji, która dotrze do Europy, o nieporównywalnej dotychczas skali, będzie pochodzić z Afryki Subsaharyjskiej.

Aldona Piwko w artykule (13) *Konflikt religijno-plemienny w Jemenie egzemplifikacją kryzysu humanitarnego w Europie* przedstawia analizę bieżącej sytuacji w Jemenie, jednym z najbiedniejszych państw w regionie i na świecie. Trwa tam od początku 2015 r. interwencja wojskowa Arabii Saudyjskiej, której celem jest uzyskanie wpływów politycznych nie tylko w tym państwie, ale także regionie. Stronami konfliktu są jemeńskie plemiona, które różnią się między sobą genealogią i religią. Pomoc walczącym stronom zapewniają Arabia Saudyjska i Iran, które w ten sposób próbują zdobyć znaczący wpływ geopolityczny. Wojna domowa staje się coraz bardziej krwawa, a najczęstszymi ofiarami są zwyczajni, często biedni obywatele, zmuszani do opuszczenia domów i szukania lepszego życia w Europie.

Ostatni artykuł (14), przygotowany przez Aldonę Piwko, zawiera omówienie konferencji *Współczesny kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*, która odbyła się na UKSW 15 grudnia 2015 r. Składają się nań obszerne streszczenia wystąpień z sesji plenarnej.